

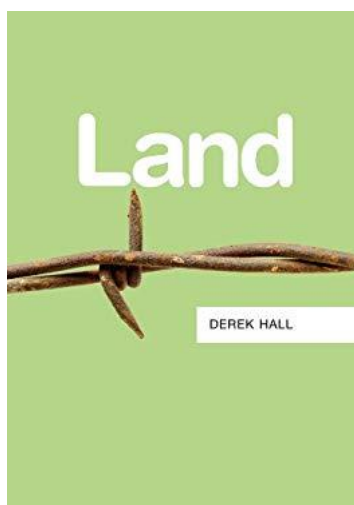
Book Review: Land

กัมปนาท เบ็ญจนาวิ (Kampanart Benjanavee)

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

E-mail : kampanart_@hotmail.com

Derek Hall. (2013). *Land*. Cambridge: Polity. 204 pages.

บทคัดย่อ

หนังสือเรื่อง “Land” (2013) เป็นผลงานของ Derek Hall รองศาสตราจารย์ทางด้านรัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัย Wilfrid Laurier ประเทศแคนาดา มีความสนใจในประเด็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ ประวัติศาสตร์ของทุนนิยม และโดยเฉพาะกับเศรษฐกิจการเมืองของอาหาร ที่ดิน และเกษตรกรรม (Wilfrid Laurier University, 2020) ซึ่งผลงานชิ้นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสนใจของ Hall ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นความพยายามในการชี้ให้เห็นถึงมิติทางด้านเศรษฐกิจการเมืองกับที่ดิน ที่เต็มไปด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างตัวแสดงในระนาบต่างๆ ทั้งจากภายในรัฐและระหว่างรัฐ โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามโลกหรือช่วงเวลาที่นักเศรษฐศาสตร์จำนวนมากพยายามอ้างถึงความเป็นช่วงเวลาของรัฐต่าง ๆ พยายามลดบทบาทในทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองลงตามแนวทางแบบเสรีนิยมใหม่ แต่ด้วยภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นจริงกลับพบเห็นถึงการใช้อำนาจจากทั้งรัฐและผู้มีอำนาจในระนาบต่าง ๆ ในการควบคุมและกำกับผู้คนเหนือที่ดิน ดังนั้น มุมมองที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เหนือที่ดิน จึงไม่ได้มีเพียงมิติของความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจแต่เพียงมิติเดียว เช่น การผลิต การดำรงชีพ หรือการ

ซื้อขายแลกเปลี่ยน แต่ยังมีมิติของความสัมพันธ์ในทางการเมืองหรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เช่น การกำกับ การควบคุม หรือการบีบบังคับอีกด้วย

การตั้งประเด็นปัญหาของผู้เขียน ให้ความสำคัญกับการคั่งงำมุมมองหรือความหมายต่อที่ดิน ที่ถูกรับรู้โดยทั่วไป ดังเช่น ความหมายของคำว่า “ที่ดิน” ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ที่หมายถึง “พื้นที่ดินทั่วไป และหมายความรวมถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลด้วย”^{*} รวมถึงมุมมองของบรรดานักเศรษฐศาสตร์และกลุ่มที่สนับสนุนนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่ ที่มุ่งเน้นการมองที่ดินเพียงในฐานะทรัพย์สิน (property) หรือสินค้าที่สามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนหรือเช่าได้ ซึ่งสำหรับผู้เขียน ความหมายและมุมมองทั้งสองดังกล่าวถือเป็นการลดทอนความสำคัญและความซับซ้อนของภววิทยาเกี่ยวกับที่ดิน เนื่องจาก ในความเป็นจริงที่ดินเป็นสิ่งที่ผูกโยงกับผู้คนและสถาบันต่างๆ ในสังคม โดยเฉพาะการที่ดินเกี่ยวพันอยู่กับมิติของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การเปลี่ยนแปลงของสถาบันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันทางการเมืองย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนเหนือที่ดิน ทั้งนี้ ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตต่อความสำคัญของที่ดินจาก ความแตกต่างของมันกับทรัพยากรประเภทอื่น ๆ ใน 5 ประการ ได้แก่ (1) ที่ดินเคลื่อนย้ายไม่ได้ (2) ที่ดินในพื้นที่ต่าง ๆ มีลักษณะที่แตกต่างและไม่เป็นหนึ่งเดียวกัน เช่น ความแตกต่างทางด้านราคาซื้อขายที่ดินที่แตกต่างกัน แม้เป็นที่ดินในละแวกเดียวกัน (3) การควบคุมผู้คนเหนือที่ดินเป็นกิจกรรมของมนุษย์ที่ขาดไม่ได้ โดยเฉพาะการควบคุมสิทธิการเข้าถึงที่ดิน (4) ความแตกต่างของที่ดินสัมพันธ์อยู่กับกิจกรรมเหนือที่ดิน เช่น การผลิต การอนุรักษ์ หรือการอยู่อาศัย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สะท้อนความแตกต่างของที่ดิน นอกเหนือจากการพิจารณาเพียงแค่ราคาซื้อขายและการเช่า และ (5) ที่ดินเกี่ยวพันกับมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในระนาบของระหว่างปัจเจกบุคคล หรือระหว่างรัฐ

จากข้อสังเกตเกี่ยวกับความแตกต่างของที่ดินเหนือทรัพยากรประเภทอื่นๆ ของ Hall ที่เป็นการสะท้อนถึงมิติของความสัมพันธ์ของผู้คนเหนือที่ดินที่มีความซับซ้อน และเป็นการคั่งงำต่อความหมายและมุมมองโดยทั่วไปเกี่ยวกับที่ดินแล้ว สำหรับข้อเสนอที่สำคัญของผู้เขียน คือการหันกลับมามองถึงภววิทยาเกี่ยวกับที่ดินที่เต็มไปด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างตัวแสดงต่างๆ แทนที่การมองภายใต้ญาณทัศน์แบบเศรษฐศาสตร์ที่สนใจเพียงตัวเลขจากการเช่าและซื้อขาย หรือสนใจเพียงผลตอบแทนและกำไรทางเศรษฐกิจเหนือที่ดิน ทั้งนี้ เพื่อทำความเข้าใจภววิทยาดังกล่าวอย่างลึกซึ้ง ผู้เขียนจึงได้เสนอถึงกรอบมโนทัศน์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง และภูมิรัฐศาสตร์ จำนวน 3 มโนทัศน์ ประกอบด้วย

1) *มโนทัศน์ว่าด้วยดินแดน (Territory)* อันเป็นมโนทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับที่ดินในเชิงการเมืองและอำนาจ โดยเฉพาะกับการประกอบสร้างความคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนของราชอาณาจักรสมัยใหม่ ที่ต้องอาศัยกระบวนการในการประกอบสร้างขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นการทำ

^{*} หยิบยกขึ้นมาโดยผู้ปริทัศน์หนังสือ

กัมปนาท เบ็ญจนาวิ

สงครามเพื่อแย่งชิงดินแดนในอดีต หรือการอ้างถึงความมั่นคง เศรษฐกิจ อัตลักษณ์ (เช่น ความเป็นชาติ หรือความเป็นชาติพันธุ์ร่วมกัน) และความรุ่งโรจน์ (ทั้งของปัจเจกบุคคลของชาติ หรือของบางสถาบัน) ในปัจจุบัน^{*} รวมถึงการอาศัยปฏิบัติการของรัฐและตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐในการควบคุมและบริหารจัดการผู้คน ภายในพรมแดน^{**} ทั้งนี้ข้อเสนอของผู้เขียนต่อมโนทัศน์ว่าด้วยดินแดน คือการชี้ให้เห็นว่าความคิดเกี่ยวกับ ดินแดนต่างๆ แม้จะเป็นแนวคิดสมัยใหม่ แต่มีลักษณะไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและเป็น ลักษณะเชิงกระบวนการ รวมถึงความคิดเรื่องดินแดน อย่างเช่นอำนาจอธิปไตยก็ไม่ได้เป็นเรื่องภายในรัฐ หนึ่งๆ แต่ยังสัมพันธ์กับรัฐภายนอกอื่นๆ ด้วยภายใต้ระบบการแข่งขันระหว่างประเทศ

2) มโนทัศน์ว่าด้วยกฎระเบียบ (Regulation) หรือมโนทัศน์ที่ว่าด้วยเรื่องชุดของกฎที่ออกโดย รัฐที่มีเป้าหมายเพื่อควบคุม กำกับ และปกครองผู้ครองผู้คนเหนือที่ดิน โดยเฉพาะการควบคุมของรัฐผ่าน กฎระเบียบเกี่ยวกับสิทธิในการเข้าถึงที่ดิน ซึ่งแนวโน้มของการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางแบบเสรีนิยม ใหม่ในช่วงเวลาปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นบทบาทของรัฐในการพยายามสร้างหรือแก้ไขกฎระเบียบ เพื่อตอบสนองต่อตลาดระดับโลกและความต้องการของเอกชนต่อการได้มาซึ่งที่ดินแปลงใหญ่สำหรับการ ลงทุนและตอบสนองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างสำคัญที่ให้เห็นอย่างชัดเจน คือการที่รัฐใช้อำนาจในการออกกฎระเบียบในการจัดแบ่งเขตพื้นที่ (Zoning) หรือการกำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zones: SEZs) โดยที่รัฐส่วนใหญ่มักมีการอ้างถึงเจตจำนงในการพัฒนาหรือการทำให้ดีขึ้น (The Will to Improve) (Li, 2007) อันมีผลต่อการเกิดขึ้นกระแสการซื้อขายที่ดิน (Land Booms) ทั่วโลก

3) มโนทัศน์ว่าด้วยทรัพย์สิน (Property) แม้ว่าปัจจุบันความคิดเรื่องทรัพย์สินโดยทั่วไปจะ เน้นให้ความสำคัญกับสิทธิของปัจเจกบุคคลและเอกชน (Private Property) ตามการอ้างถึงกฎระเบียบ และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยผู้มีอำนาจในทางเศรษฐกิจการเมือง อย่างไรก็ตามสิทธิเหนือที่ดินเต็มไปด้วย สิทธิต่างๆ ที่ทับซ้อนกัน ไม่ใช่เพียงสิทธิในการเข้าถึงของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่เป็น “ชุดของสิทธิ” (Bundle of right) ที่นับรวมถึงสิทธิในการใช้ สิทธิในการครอบครอง หรือแม้แต่สิทธิในการขายให้แก่ผู้อื่น อันเป็นสิทธิที่สัมพันธ์กับตัวแสดงต่างๆ มากกว่าเพียงแค่ปัจเจกบุคคลหนึ่งๆ เท่านั้น ดังจะเห็นได้ กระบวนการได้มาซึ่งสิทธิในการเข้าถึงที่ดินที่กระทำผ่านรัฐใช้อำนาจในการออกโฉนด (Titling) เพื่อให้

^{*} ตัวอย่างที่สำคัญ คือกรณีของการอ้างสิทธิเหนือดินแดนของไต้หวันโดยรัฐของจีน ผ่านการเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์และ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ทั้งสองดินแดนที่ร่วมกัน

^{**} เช่น กรณีดินแดนสหพันธ์ชนเผ่า (Federally Administered Tribal Areas: FATA) หรือบริเวณพรมแดนของปากีสถาน ติดกับอัฟกานิสถาน ซึ่งรัฐของปากีสถานต้องอาศัยหัวหน้ากลุ่มชาติพันธุ์ (Maliks) ในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว เพื่อการบริหาร จัดการแทนที่การรัฐส่วนกลาง อันเนื่องมาจากผู้คนบางส่วนที่อาศัยบนพื้นที่บริเวณดังกล่าว มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับ กลุ่มตาลิบาน (Taliban) โดยที่รัฐและหัวหน้ากลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นอ้างเรื่องดินแดนและความมั่นคงเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการ สร้างความชอบธรรมในการควบคุมและปกครองเหนือบริเวณดินแดนดังกล่าว

ปัจเจกบุคคลได้รับสิทธิตามกฎหมาย (Formalization) หรือกระบวนการให้ได้มาซึ่งสิทธิในการกีดกันผู้คนออกจากพื้นที่ป่ากับการใช้อำนาจทางกฎหมายของรัฐเกี่ยวกับการอนุรักษ์ (Conservation) เพื่อให้รัฐสามารถมีอำนาจในการควบคุมและบริหารจัดการเหนือบริเวณพื้นที่ป่า

อย่างไรก็ตาม แม้กรอบเชิงมนทัศน์ทั้งสามจะสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของรัฐและตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐในการควบคุม กำกับ และปกครองผู้คนเหนือที่ดิน แต่ในส่วนท้ายของหนังสือ ผู้เขียนยังได้นำเสนอถึงประเด็นเกี่ยวกับการโต้กลับของผู้คนต่อการใช้อำนาจของรัฐหรือตัวแสดงอื่นในทางเศรษฐกิจการเมือง โดยเฉพาะกลุ่มชนพื้นเมืองและเกษตรกรรายย่อยที่ได้รับผลกระทบจากการสถานการณ์การแย่งยึดที่ดินโดยเอกชนที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ผ่านการอาศัยเงื่อนไขจากกระแสโลกาภิวัตน์รวมถึงเทคโนโลยีสื่อสารเป็นแรงผลักดันในการต่อรองกับรัฐและองค์กรระหว่างประเทศ

ท้ายที่สุด แม้ว่าคุณภาพการของงานเขียนชิ้นนี้ที่สำคัญคือการเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ถูกซ่อนทับภายใต้ภาพของกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ เหนือที่ดิน แต่อย่างไรก็ตาม มิติของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนเหนือที่ดินยังถือเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและมีความสลับซับซ้อนมากกว่าที่จะใช้เพียงมนทัศน์เกี่ยวกับที่ดินพื้นฐานทั้งสามที่ผู้เขียนเสนอได้ ดังเช่นความสัมพันธ์ระหว่างเพศเหนือที่ดินอย่างงานของ Agarwal (1994) และ Park (2019) ที่กล่าวถึงความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศหญิงและชายต่อสิทธิเหนือที่ดิน หรืองานที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวิญญาณเหนือที่ดินของ Beban และ Work (2014) ซึ่งถือเป็นการท้าทายต่อทฤษฎีการมองความสัมพันธ์ของผู้คนเหนือที่ดินในอีกแง่มุมหนึ่งที่น่าสนใจ

References

- Agarwal, B. (1994). Gender, Resistance and Land: Interlinked Struggles over Resources and Meanings in South Asia. *Journal of Peasant Studies*, 22(1), 81-125.
- Beban, A., & Work, C. (2014). The Spirits are Crying : Dispossession Land and Possessing Bodies in Rural Cambodia. *Antipode*, 46(3), 593-610.
- Li, T. M. (2007). *The Will to Improve: Governmentality, Development, and the Practice of Politics*. North Carolina: Duke University Press.
- Park, C. M. Y. (2019). Our Lands are Our Lives: Gendered Experiences of Resistance to Land Grabbing in Rural Cambodia. *Feminist Economics*, 25(4), 21-44.
- Wilfrid Laurier University. (2020). *Derek Hall – Biography/ Academic Background*. Retrieved December 25, 2020, from <https://www.wlu.ca/academics/faculties/faculty-of-arts/faculty-profiles/derek-hall/index.html>